

Uqautaa
Louis Tapardjuk, Minista Uqauhini
Nunavut Kavamat

Ukiuqtaqtumi Nunangani Uqauhini Katimaniq
Tromsø, Norway, Aktuupa 21, 2008

UQAUSIVUT ATURLAVUT

*Hivumuuniq atuqtilirningani piyumayaptikni:
Tammaqtailinia Atuqunialu Inuit Uqauhia*

Inuit Uqauhia akunnganiittuq Inuit pitquhiinni kinaumingmilu. Uqauhiup naunaiyarhimayaatigut kinauyaaghaptiknik Nunavunmiutaupluta. Tautuktait hivulliptiknik pitjutinginiklu Ukiuqtaqtumi avatinganik. Pitjutiaqtuq qanuqtut tautukniptikni avatiptiknik piyumavaktugullu nutaraptiknik qauyihimaqulugit nunamiknik. Inuit Uqauhia ihariagiyauyuq ilauyuq kinauniptikni naunaittuupluta inuupluta nunaupluta Kanada angitqiyayumilu ukiuqtaqtumi.

Avatquhimayuni 30ni ukiuni Inuit Nunavunmi piyumaniaqatut. Taimaittuq inmikkuh-ihumaliurnikkut inmiruurnikkullu. Piliurumaniuyuq nunamik uumingalu kitkunnit kavamaliurhimanig kiuttaaqtumik ihuatqiamik uqauhikkut, pitquhikkut nuatqatigiiknikkullu ihariaginiinnik Inuit.

1993mi Inuit angirhimayut paanagiiqatigilugit Kandaup Kavamaa sainirhutik angiyumik Nunavut Nunatarnikkut Angirutimik. Taamna Angiruti ilaqaqtuq piliurnirmik Nunavut Kavamaghaanik 1999mi. Iliuraqpiarhimayaa havaktaqhaa kavamatkut piliurninginni tunihininginnilu pinahuarutini hilitjutinilu kiutjutauyut taapkununga uqauhikkut ihariagiyaaini, turaarumayainni piniarhimayainnilu Inuit.

Nunavut aallangayuq taapkunani Kanadaup hakugingniqanginniinni. Taamna *Nunavut Maligaaq* tuniyaa Nunavut Maligaliuqvik atanniqtuitjutimik maligaliuriami mighaagut tammaqtailininganut, atuqninganut aghuurhaininganunlu Inuit Uqauhianut. Taimailiurhuni, tahamaniittut pilaarutit mighaagut Qaplunaatut Uiuutunlu mighilaaqtaulimaittut. Aallat avikturhimiit ukiuqtaqtullu tuniyauhimaittut aajikkutaanik atanniqtuitjutighamik Maligaliuqvikyuarmit.

Atuqhugu una atanniqtuitjutiniq tikhimaliqtugut anginiqaqtumik tikhimanirmi aullaarnirmi piliurningani piyumayaptikni uumunga qanuqtut Nunavut qanurinningani qanuringuqtaarninganilu. Qaangirhimayut amigaittut ukiut miitirniinni, qauyiharniinni pivallialiurnirnilu, nutaat uqauhikkut maligakhat piyavaktut Nunavunmi hapummiyaami atuqyaamilu Inuit Uqauhia anginiqatqiyaunikkut.

Taamna nutaaq *Ilitariyauhimagayunut Uqauhinut Maligaq* angiqtauhimayuq Maligaliuqvikmit Nunavunmi June 2008mi. Pitquyauningani *Nunavut Maligaqmit*, piyughauyuq angiqtaunirmik Kanadaup Maligaliuqvikyunganit atuqtipqaqtauliqtinnani. Taimailikpat, Inuit Nunavunmi piqalihaalirniaqtut maliganguqhimayumi titiraqmik nanminiriqpiaqtamikni pilaarutimiknik aturiamiknik Inuit Uqauhik hakugingnia ajjikkiiqpiarniqarluni Qaplunaatun Uiviititunlu. Una qanurilinganiq qaangirhimaliqtait tamaita aallat maligakkut hapumminiit atuqtauyut tatja Inuinnut nunaqaqqaarhimayununluunniit Kanadami.

Nunavut piyuummiqtuq Saptaijami piyumaplutik taamna Inuit Uqauhia ittughaq inniaqturlu akunngani iliharniinni, havakniinni upluqtamaat inuuhirnilu Nunavunmi. Taamna *Inuit Uqauhinginnun Tammaqtailinirmut Maligaq* angiqtauhimavaktuq maliganguqturlu Nunavunmi. Pipkaiyaatigut maligakkut havagutighanik piyaangani nakuuyunik hulinirnik taapkunani hitamani anginiqaqtuni hapkunani:

1. ihumagittiarlugit nanminiriqpiaqtait pilaarutit Inuit hapkuallu ajjikkiiqarniit inutqirniillu ilauplutik Kanadaup nuatqatigiikniqarningani;
2. kiuluni ayurhautinut haahimayut Inuit Uqauhianut uqayuktununu ikayuriami utiqtinnaularlugu uqauhikkut aallamik atulirniit inulgammiinni, hakugigharlugulu atuqnia Inuit Uqauhia tamainni Nunavunmiunni.
3. pipkailuni Inuit Uqauhiani uqayuqtut piyaaqtut aajjikkiiqaqtunik piyaarnirik huliitjutighanik iliituriqkaitjutighaniklu;;
4. Ilangit tautukhimayaa *Inuit Uqauhinginnun Tammaqtailinirmut Maligaq* piqaqturlu ihuarhaitjutighanik turaarhimayut ingilraat ihuinaarhimanirnik.

Atauttikkuurlugik, ukuak malruuk maligak kiuyuk aajjikkiiqanginnirmut Kanadaup maligainni. Hivuagut piqangittuq naunaiyaqpiarhimayunik maligakkut titiraqnik ihumaliurnirnikluunniit uqarhmaniinni uqauhikkut pilaarutainnik Inuinni. Ilangit Kanadami ihumagiyut piqangittut taapkuninga pilaarutinik. Taimaatut, hapkuat anginiqaqpiaqtut huliniit kavamapta huliyaqhait inuuhiriqattiarnikkut pilaarutini tautuknirmit.

Tamapta ilihimayugut Inuit Uqauhia qayangnarhiyuq Kanadami aallanilu ukiuqtaqmui Inuit nunainni. Tapkuat Hilaryuami nunalaat uqarhimayut qayangnarhiliqtut nunanginni uqauhini hilaryuami.

Qanngannuaqiaq Kanadami inungnik amigaitilaanginni qauyiharnirmi ilitturipkaqtaa 64%-nait Inuit Nunavunmi atulluaqpaktaa Inuit Uqauhia aihimagaangamik. Una naunaiqtuyuq 12 %-mik aturungnaiqtunik ukunani qulini ukiuni kingulliqaamit inungnik amigaitilaanginni qauyiharnirmi uumani uqautauyumi. Atulluarniqarnirmi Qaplunaatut amigaittuni nuatqatigiingniptikni, inulrammiit ihumaalukyuummiliqtut uqalimairnirmik Inuit Uqauhiani. Nuqarhiit angayuqqaat ikayuqtauyughat tunihiyaamikni hivulliip inuuhivagiyainnik, ayuirhimayainnik, pitquhiinnik ukuningalu Inuit hilaryuakkut-tautugutinik nutaqqamiknut.

Kihinguqtuiniq pitaarniqlu hulitjutinut qanga taimaa ihumaalutigiyauyut. Atauhiinnarmik-uqauhiqaqtuq Inuit, taapkualluat Inirnighat, amigaittunik ihuangittuqaqtitauyut nunangmikni. Uqauhikkut ayurhautiqaramik, piqangittut aajikkiiktunik pitaarnirik anginiqaqtunut atuqtauraanginnaqtunulu hulitjutinut aallat Kanadamiut niamgiyaarutigivaktainnik. Piqaqtuq atauhiinnarmik-uqauhiaqtut Inungnik pilimaittut ihariagiyaayunik kavamaryuatkunnit ikayurutighanik imaatut piqangitmat ilitturipkaitjutighat turaangayut taapkununga Inuit Uqauhiani.

Kingulliqaami, ihumagiyakhavut qangaraaluknitaq ayurhautigiyangit ulapituqhimayangillu hivulliutigiyangit tamna *Inuinait Uqauhinginnun Tammaqtailinirmut Maliganga*. Kaanatap qangaraaluknitaq ahinut sikuuriaqtitauyunuat uktuutigiyauyuq allatqiinik maligat pihimayut uqauhiqmi, ilihainikkut inmiguuknikkullu tammairniq nunaqaqqarhimayuni nutaqqanik. Qangannuaq aullaaqtilihaaqtavut mamihainiqmut mamiahugiaminiklu uqaqmat Kaanatamiut Angiyuqaaryuanga. Kihimi, amigaittuugaluq ihuarhaiyakhat ihuiguutigiyauyuq qangarnitanit nakuungitut maligat, utiqtiffaatakhag inminik nakuuhigiyauniq, angikliyuumirlugulu quviahuutigininngit Inuit Uqauhingit Pitquhivullu.

Tamarmik Inuinait Hivuliqtingit unalu Nunaryuarmiunmi apirhiyut kavamatkunut qilamiurlutik ihuarhailiqtukhaayunik tammaqtailigiami nunaqaqqaarhimayut uqauhingit. Nunavut kiuliqtaa tamna apirhuiniq, kiuliqtullu aatjikutaittuq ihariagiyauninngit Inuit ayuqtut aturiamikni uqauhinginnik.

Nunavuutim uqauhiliqinikkut maligaq piqaqtuq maligaryuanngittut pitjutinganik pipkaiyurlu qulitqiyaayumik naunaitkutinik maligaliqinirmut piyunnautinik iluani piinariaqarninganut Nunavut Maligaliurvingata. Akhuurutaayuq inuup atuqtauninnga maligaq uqarhimayaa qangaraaluknitaqmik atuqpakninga Inuit atuinnaaliqianngani Inuit uqauhingit. Naunaiqtaa hulilukaarningit Nunavut Kavamatku piyukhat tammaqtailigiamikni atuliqtaugiamilu uqauhingit. Taimaatut pitillugit ikayuutigiyut uqariyaqtaqut Qablunaatitut Uiviititullu uqauhingit atuinnaariaqarningit inuptiknut.

Tamna *Inuit Uqauhinginnun Tammaqtailinirmut Maliganga* akhuurutauninnga ukuninnga pigiami Inuit Uqauhingit:

- Uqauhingit ilihainirmut sikuurvikmi upalungaiyaiyuq nutaqqanut inirninngulirumi ilihimattiaqpiagiami Inuit uqauhinginnik ayuiriamilu uqauhilirumiuklu; unalu
- Uqauhingit havakvikmi avikturhimayuni kavamatkut havakviinginni talvuuna ikayuutigiyauyuq uqaqtiuyumik kavamatkuni unalu ilauqpiariami inuinnaqnik; unalu
- Uqauhiq atuqtauyuuq ubluq tamaat havakviini uqaqatigiiktumiklu inuknut tamainni havakviinginni Nunavunmiunut;

Tamna Maligaq ikayuutigiyaaalu akhuurutauninnga atuqtauninga Inuit Uqauhingitnnut ilihalihaalirumi inirninguqtumilu ilihaliqqat. Uqariyaqtaa ihariagiyauninnga uqauhiitigut atuffaalirninganik, pilluaqluni nunallaani ukiuqaqtunilu katimayiit talvani uqauhingit tammaliqtuni. Tamna *Inuit Uqausinginnik Taiguusiliuqtiit* atuliqtitaunngittuq huli, kihimi tamna Maligaq piyukhaq uminnga timiqutigiyanganik angikliyuumiriama ilihimaninnga ayuittiaqhimaninngalu Inuit uqauhiitinganik, piliuriamilu uqauhiitigut maliktakhangitnik uqauhinginniklu ubluq tamaat aturiamikni.

Iniqtirininnga qakugu piniaqtuq qaffiuyunik ukiunik, ikayuqtaugumiklu atlatqiinik tigumiaqtuuqatauyunik, uuminngalu kaanatap kavamanga, akhuurutauyuq iniqtirinnganut uuma maligakhamut.

Uqaruiqtinnanga naunaiqtara tamarmik iniqtirininnganiklu ihumaalutigimmaaahimayurlu. Nunavutim *Ilitariyauyuq Uqauhinginnun Maligaq* unalu *Inuit Uqauhinginnun Tammaqtailinirmut Maligaq* naunairutauyut uuktuutimut hakugiktunik inuknut pitjutigiyakhait maligaq. Pipkaitjutigiyaait inuknut tammaqtailigiami atuliqtitaugiamilu Inuit Uqauhinginnik. Pipkaitjutauyuq akhuurutauyumik iniqtirininngit nutaanguyuuq huli kavamakput.

Ahivaani una iniqtirininga, Nunavut Kavamanga ihumaaluktuq huli piqalluanngitmat kangirhivallaangittumik Kaanatap Kavamanganit ikayuutautinut ihariagiyauyuq pigiami pilirninga aatjikutariiniqmik Inuit Uqauhiinginnik.

Angiyumik manikhaanik tuniyauyuq kaanatap kavamanganit ikayuriamikni quviahuutigininnga Uviivitut Qablunaatutlu uqayuktunut mikitqiyauyuq nampanginnik nampanginnik nunallaani. Qimilruqtauyuq atjikutariurhuni, tapkuat ilihaitjutingit manikhangillu tunihimayut ikayuutautigiama nunaqaqqarhimayunut uqauhiinginnut Kaanatami ikivallaarmata, ayuilluarhimainmat manikharvigiyangillu quviahuutiginngitait kaanatap uqariyaqtamiknik nangariyanginnik inuup ilihainingillu pitjutigiyakhait nunaqaqqarhimayut aallatqiinik uqauhilgit pitjutigiyakhait piqaqtiuyut. Talvuuna, pipkaihimayuuq avaliitumik uqariamikni Inuit Uqauhingit ihariagiyauninngit amihuuninngit, Nunavut akhuuqtuq tunigiami maligavut pitjutigiyakhait aktikkulaanganut piinarialaqqiyavut.

Akhuurutaukmat Inuit Uqauhinga inuknut itqarharutinginnullu Inuinut, angirutaunnginmatalu qablunaat nunanganut, avikturhimayunut kaanatap kiklinginnullu, ikayurniaqtavut ihariaginingit nakuuyunut tuniyauniq kaanatap pitjutigiyanganut, una uuktuutigilugu, kaanatap kavamanga havaqatigiingnaptigu atuliqtiriami inuknut humiirutigiyangit angirutigiyangillu Inuit Uqauhingit uqaqtingillu, kiuyukhaugaluq nakuuyumik ihariagninngnut munarittiarluni nampangillu ihivriuqninga ihumaalutigiyangit Inuit Uqauhingit uqaqtingillu. Hapkuat mikiut amigaittunit akhuurutauyunit havaat.

Tamapta hamani ittut ublumi angikliyuumiqtakhavut katimayiitut ilauniq nunakni, nunaryuami iluani-maligaliurniqmut hulilukaarniq hakugiktitaiyuq atuqtauninganik Inuit Uqauhinginni tamainni Ukiuqtaqtumi. Ukuninnga ilauyukhaugaluq:

- Angikliyuumiqtumik uqaqatigiikniqmut himmautiqtigiiklunilu naunaitkutunik ukunani hilaryuami ittunut atuqluni tiiviitigut, naalautikkut, taiguarnikkut, Qaritauyakkut allakullu nutaanik nipiliurnikkulluuniit naunaipkainiq;
- Ilitarilugu atuqtauninga Inuit Uqauhingit, ilihainikkut uqarumikluuniit piliuriami "pitquhitigut" Kaanatap Ukiuqtaqtungani, ikayurluni kaanatami nunaryuamilu ihumaliuqtamiknik ikayuutimikniklu hanaugaliurnikkut pitquhitigullu havakviingit;
- Piliurninnga, atuliqtirininnga allanullu pipkailirniq nakuutqianik atuqtauniq Inuit Uqauhinginnik ilihaiapkainiq, ayuirhaitjutiniklu piliurniq, sikuuqtitiiniklu ilihainiq pipkailunilu amigaittunik hulilukaarnimik sikuuqtunut sikuuqtitiinullu himmautigiyaqhanginnik;
- Ikayurluni nunaryuami havaqatigiikniq uqauhikkut uqaliriamiknik aatjikutariinikmiklu hakugiktiriyaa atuqatuninganik Inuit Uqauhinginnik Ukiuqtaqtumi.

Quviahuktunnga hamaniitaamni ublumi uqaqatigiikluni naunaitkutanik nutaaptiknut uqauhiitigut maliganganik. Niriuktunnga allanut havaqatigiigiqni hunavaluknik ikayuutautigiami nunaqaqqarhimayut uqauhinginnik.